

Eugen SIMION

Un jurnal intim de acum patru decenii (III)

Abstract

The article contains notes from a diary written by the author himself, four decades ago, during his journey to Denmark. A diary almost forgotten, but found among some papers.

Key words: *literary essay, biography genres, Denmark.*

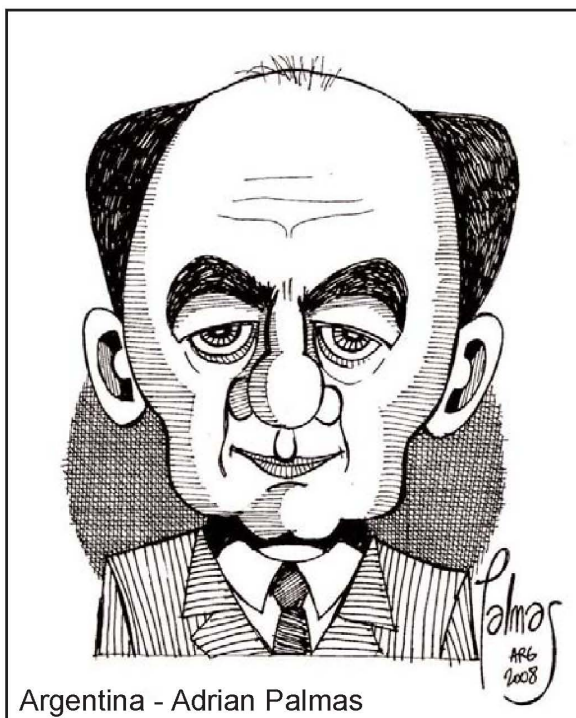
Mă întorc la Thisted și, înainte de a mă duce la hotel, fac o scurtă plimbare prin centrul orașului. Străzile sunt pustii. Este ora 9³⁰ (10³⁰ la București) și orașul s-a culcat. Începe să plouă, o ploaie mărunță, obosită, plictisită de ea însăși. Nu știi niciodată când vine, nu poți bănuși când încetează. Cineva acolo sus, în cer, între două ore lungi, ca nopțile polare, întoarce o stropitoare enormă și udă din belșug pământul acesta lovit din toate părțile de apele mării. De aceea, ploaia a devenit un element intim al peisajului scandinav. Oamenii nu se feresc de ea, nu așteaptă să vină, nu așteaptă să treacă. O întâmpină cu resemnare, o acceptă, nu o blestemă, nu o divinizează.

*

Ultimul oraș pe care îl văd în Jutlanda este Holstebro, o mică localitate de pe coasta de vest cu mari ambiții culturale. Are 33.000 locuitori și, în afara comerțului, puterea economică a orașului se sprijină pe industria de bunuri de larg consum. Toate acestea le aflu de la dl Jens Johansen, directorul administrației comunale, un om încă tânăr, bun gospodar – după cât se pare –, în orice caz foarte informat. Îmi explică, mai întâi, structura administrativă a orașului. Un consiliu municipal de 21 membri, aleși pe timp de 3 ani, reprezentând toate partidele politice. Consiliul decide asupra treburilor orașului. Lucrul nou, aici, este investiția masivă în domeniul culturii. Marea și frumoasa ambiție a Holstebroului

este de a deveni o Florență a Nordului. A construit, în acest sens, săli de teatru, a angajat un compozitor care să anime viața muzicală a orașului, a cumpărat câteva sculpturi, a îmbogățit colecția muzeului de artă. Dl Johansen îmi prezintă toate acestea cu o vădită mândrie. Vizitez, însoțit de un profesor de la colegiul din localitate, câteva centre culturale din oraș. Mai întâi teatrul principal (Holstebro Hallen), o clădire modernă, cu o instalație tehnică remarcabilă. Teatrul nu are propriu-zis o trupă, însă sunt invitate sistematic trupe din Danemarca și din străinătate pentru a prezenta spectacole în oraș. Directorul îmi dă și o cifră (enormă) de spectatori. Vara, sala teatrului este transformată în restaurant, în așa fel încât consumatorul poate urmări, în timp ce își ia masa, un spectacol de varietăți. În hol, o expoziție de pictură (de data aceasta: artiști din lumea circului). Nu pricep de la început: cum din lumea circului? Mi se explică: da, artiști de la circ care, în orele lor de grație, pictează.

Mai interesant din punct de vedere al concepției este *Odin Teatret*, condus de italianul Eugenio Barba. Ne deplasăm spre periferia orașului pentru a cunoaște teatrul și pe directorul lui. Ne oprim în fața unei vechi ferme acoperite cu paie. Consternat, întreb dacă acesta este *Odin-Teatret*. Da, nu greșisem drumul, clădirea aceasta modestă, fostă crescătorie de porci, a fost transformată într-un teatru experimental. Dl Barba,

Argentina - Adrian Palmas

care ne primește după ce sfârșește o lungă conversație telefonică, îmi dă explicații suplimentare. Este un om tânăr, agreabil, spiritual. Este licențiat în litere și în istoria religiilor. Și-a făcut studiile teatrale în Polonia. Trei ani a fost asistent la teatrul *Grotowski* din Wrocław. În 1964, la Oslo, a pus bazele unei trupe (*Odin-Teatret*) care peste doi ani s-a instalat la Holstebro. Este vorba de un teatru-laborator, spectacolele sunt complexe (dans, pantomimă, muzică, dialog). Curiozitatea este că actorii (din toate țările scandinave) vorbesc, pe scenă, în limba lor. Un dialog, așadar, paralel. Spectatorul este invitat să facă un efort de înțelegere ajutat și de elementele comune, accesibile: muzica, dansul, decorul, pantomima etc. Teatrul are două săli (*sala albă* și *sala neagră*) cu un număr limitat de locuri: 64. Are, de asemenea, o trupă permanentă și a deschis și o școală pentru formarea de actori. Participă în chip regulat la marile confruntări internaționale și invită, periodic, personalități din lumea teatrului pentru a ține conferințe, cursuri etc. Dl Barba cunoaște pe Dinu Cernescu și, din auzite, pe Radu Beligan și Liviu Ciulei. Nu-i place teatrul lui Eugène Ionesco. Încerc să aflu pe ce se bazează acest refuz, dar nu reușesc.

Interlocutorul meu evită o discuție pe această temă. Nu-i place și punct. Mă invită să-mi arate teatrul. Se observă numaidecât spiritul de inventivitate. Să faci dintr-o crescătorie de porci un teatru cu săli de spectacole, cabinete de lucru, sală de expoziție este un fapt, oricum, ieșit din comun. Numai mirosul pătrunzător de cocină de porci nu a putut fi scos, însă nimeni nu se formalizează de acest fapt. Mă despart în termenii cei mai cordiali de dl Barba după ce trecem, în fugă, prin sala de expoziție de afișe și publicații teatrale. Am timp să descopăr și câteva publicații românești.

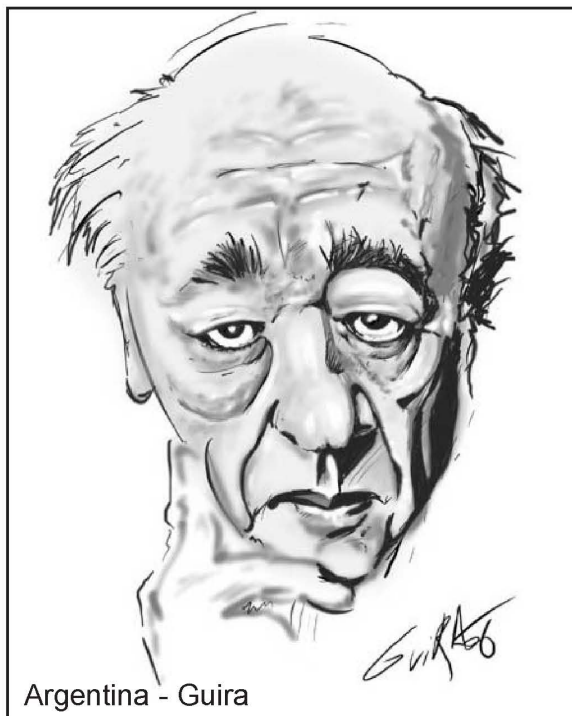
Ca orice oraș danez, Holstebro are o colecție de obiecte preistorice și un muzeu de artă contemporană daneză (*Holstebro Kunstmuseum*), în plus, piese din arta grafică franceză și arta neagră. Interesantă este și colecția de vechi uniforme și arme (*Dragonmuseet*) provenite de la vechile regimente de dragoni jutlandezi. De remarcat iubirea pentru tradiție în această țară în care mașinismul a pătruns peste tot. În fața tehnicii uniformizatoare, Danemarca se apără conservând bogatele ei tradiții.

În domeniul construcțiilor, accentul cade însă nu pe stil, ci pe util. Am văzut, la Holstebro, o biserică nouă. Din exterior, părea o instituție oarecare, o bancă sau o agenție comercială. Pătrund printr-o ușă care se deschide automat în interiorul clădirii. O garderobă, o toaletă, un hol cu fotolii și canapele, o sală de recepție, un mic bar. Pe pereți câteva tablouri, cu o vagă legătură cu religia. Sala unde are loc propriu-zis *messa* nu se deosebește prin nimic de o obișnuită sală de conferințe. Bănci confortabile, o masă așezată pe un podium și un tablou înfățișând un Crist nordic cu barba roșcată tăiată scurt și cu plete aurii, amintindu-mi de tinerii hippy de la Frøstrup. Tendința protestantă de a simplifica cultul se întâlnește cu spiritul modern. *Religia* nu mai este, pentru danezul credincios, un obiect de reprezentare, o ceremonie duminicală, ci o problemă de conștiință, o reprezentare intimă. Astfel se explică absența totală a iconografiei și procesul de acomodare la valorile civilizației pe care îl cunoaște biserica nordică astăzi.

Și pentru că vorbim despre arhitectura modernă, dominată totalmente de factorul utilității, să prezentăm și altă instituție: școala. Vizitez, tot la Holstebro, localul nou al colegiului. Profesorul Bent Lantow, călăuza mea la Holstebro, îmi prezintă amănunțit școala. O cunoaște bine pentru că predă, aici, de 7 ani, germana și franceza. Principiul este, pe scurt, ca fiecare disciplină să aibă o sală specială, cu o bibliotecă și o iconografie adecvată. Elevii schimbă de la oră la alta clasa în funcție de materia înscrisă în program. În pauză, stau în holul școlii, unde există numeroase dulapuri pentru cărți și haine, bine înțeles scaune și mese. Există și un bufet de unde pot lua sucuri și lapte. Sală de gimnastică, laboratoare, sală de festivități (cu o scenă pentru spectacolele de teatru), un parc imens și o grădină pentru cultivarea depinderilor agricole ale elevilor. Totul este, pe scurt, pus la dispoziția elevului pentru a învăța. Tehnica îi facilitează accesul la cultură.

*

De la Holstebro, plec, cu un tren de dimineață, spre Copenhaga. Părăsim Jutlanda și traversăm din nou Fionia și Seelanda. În compartiment a năvălit un grup de tineri, elevi, după câte înțeleg, care merg la un concurs sportiv. Gălăgioși, veseli, fumează cu detașare, se înghiontesc, se fotografiază în mai multe rânduri. Băieții (15-16 ani) scot lungi pipe și le aprind cu gesturi de o teatrală gravitate. Îmi atrage atenția un băiat cu o față prelungă, cu părul lăsat pe ochi, cu o voce groasă, neobișnuită pentru vârsta lui. Este bufonul trupei. Se strâmbă, face gesturi ce mi se par – mie cel puțin – nepotrivite. Ceilalți se amuză. Sfârșesc prin a mă amuza și eu de ghidușile acestui adolescent ce trage adânc și cu convingere din lunga lui pipă, fixată, bărbătește, în colțul gurii. Trupa are însă și o Ofelie și un Hamlet. Aceștia stau liniștiți, pe culoar, nu participă la veselia celorlalți. Din când în când, bufonul blond deschide ușa compartimentului și strigă ceva celor de pe coridor, ceva ce înveselește nespuse de mult pe ceilalți. Hamlet și Ofelia nu răspund însă. Ei privesc în continuare pe geam, con-

Argentina - Guira

templă și se privesc, uneori, adânc și cu înțelegere. În oglinda instalată în fața compartimentului îi urmăresc cu atenție, cu sentimentul că asist la un eveniment important, la un miracol ce se desfășoară în cea mai adâncă taină.

Sosirea în gara Copenhaga curmă și gălăgia tinerilor sportivi și miracolul iubirii la care mi se păruse a asista. Imensele bolți de fier ne înghit pe toți, fără alegere.

*

La Copenhaga este, acum, epoca *Udsalgului*, epoca prețurilor reduse la mărfuri. Agitația de pe străzi este înzecită. Turiștii și localnicii invadează în fiecare dimineață magazinele. Toți caută cu o plăcere amestecată cu disperarea rochia, cămașa sau pantoful ieftin și bun. Afișe luminoase anunță deschiderea *Udsalgului*. Reducerile sunt, cu adevărat, considerabile. Sunt puse, acum, în vânzare – la prețuri derizorii față de prețul inițial – lucrurile rămase în rafturi. Librăriile, muzeele sunt acum pustii. Toți caută chilipirul și-l găsesc adesea. Orașul pare asediat de o mulțime pestriță, lacomă. Mâinile febrile răscolesc 1000 de cupoane ca să aleagă unul. Ochiul cercetează cu atenție culoarea, țesătura, forma, cu o aviditate ce

nu se potolește decât în clipa în care obiectul acela miraculos, luat pe nimic, se află în poșeta încăpătoare. Este de remarcă, în această nebulă colectivă, atitudinea vânzătorilor. Sunt singurii oameni liniștiți în acest mare și fascinant oraș. Toți ceilalți sunt în fierbere, au planuri îndrăznețe, colidă, în grupuri sau individual, marile artere sau caută magazinele periferice – vânzătorii rămân tăcuți, amabili, zâmbitori. Când intri pe ușa – totdeauna deschisă – a magazinului, de undeva dintr-un colț pornește o ființă blondă, surâzătoare, gata să-ți pună la picioare un raft întreg de mărfuri. Din o sută de amatori care intră – să zicem – numai unul cumpără ceva. Ceilalți se mulțumesc să cerceteze. Tânăra blondă nu-și pierde surâsul. La plecare ți-l mai trimite o dată, chiar dacă n-ai cumpărat nici măcar un ac.

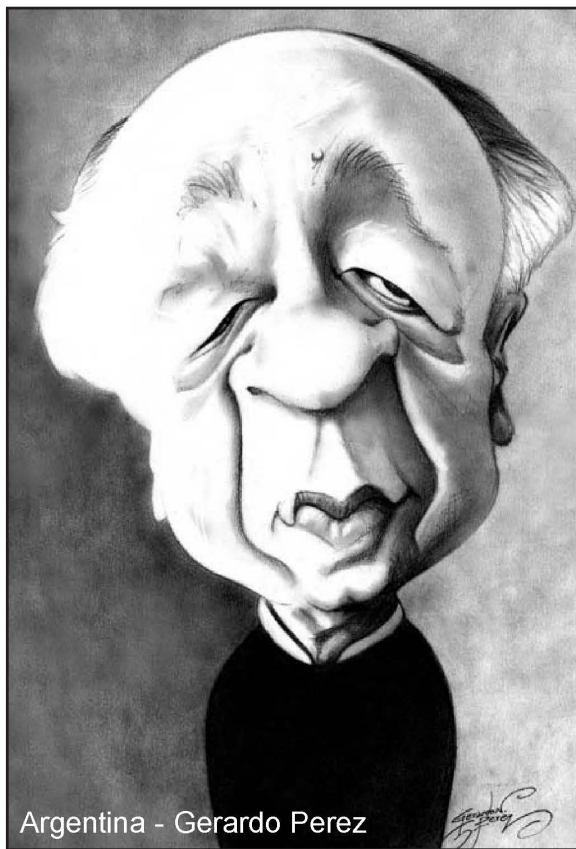
După ora 17 agitația se potolește. Magazinele se închid și oamenii se retrag în case. Numai turiștii continuă să se agite pe străzi, în căutarea – acum – de locuri de agrement. *Tivoli* îi înghite aproape pe toți, seara. Marea industrie de plăceri a Nordului satisface lăcomia fără margini a turistului venit aici din toate părțile lumii.

*

Scurtă vizită la Federația Industriilor Daneze și consiliul agriculturii. Mi se explică rostul acestor instituții într-o societate unde mijloacele de producție sunt private. În esență, rolul este de a promova industria daneză (agricultura, ca și artizanatul) și de a prospecta noi posibilități de desfacere a produselor. Se vorbește, în toate documentele privitoare la economia daneză, de *expansiunea*, *explozia* tehnică, de *a treia revoluție*. Prima ar cuprinde epoca 1870 până la primul război mondial, când au apărut multe întreprinderi metalurgice și de valorificare a produselor agricole. A doua perioadă de dezvoltare industrială este aceea din timpul crizei economice de după 1930, când, în chip paradoxal, apar noi întreprinderi (în ramura mai ales a industriei textile). Vizitez cea mai mare întreprindere industrială din Danemarca: *Societatea Anonimă Burmeister et Wain*, fondată în 1843 de către H.H. Braumgarten. În muzeul între-

prinderii se păstrează prima coroană câștigată de proprietarul micului atelier mecanic și întâiul produs: un fir de plumb. Astăzi societatea, cunoscută în toată lumea, are (numai la Copenhaga) peste 10.000 de salariați și numeroase filiale în diverse părți ale țării sau în străinătate. Motoarele diesel B. et W. au o largă aplicație în construcțiile navale. Intru, însoțit de dl Ulrik Kniggz, șeful direcției relațiilor externe, într-o hală enormă, populată de dinozauri de metal. Se montează aici motoarele pentru petrolierele și mineralierele de mare capacitate. Asamblarea pieselor necesită – mi se explică – un proces tehnic complicat. Pe rampă se află un asemenea gigant. În jurul lui schele, macarale. Nu-mi pot imagina cum monstrul acesta, mare cât o biserică, o să stea la suprafața apei. Va sta totuși. I se face ultima toaletă. E liniște, muncitorii nu se agită inutil. Fiecare știe ceea ce are de făcut. Se spune că muncitorul danez lucrează încet, însă munca lui este totdeauna de calitate. Macarale de dimensiuni neobișnuite cară fără încetare piese de proporții asemănătoare. Alte aparate preiau aceste piese și le depun undeva pe trupul monstrului de metal.

Trecem și prin alte secții. Aceeași nefirească liniște. Sirena anunță pauza de masă. Vizităm muzeul. Am sub ochi o imagine a ceea ce s-ar putea numi o tradiție industrială: machete de vapoare, motoare minuscule, din ce în ce mai complicate, mașini centrifuge, totul arată un efort constant de a da o aplicație imediată descoperirilor științei. C.C. Burmeister, cel ce a dat întreprinderii un ritm nou de dezvoltare, avea, în fapt, o pregătire tehnică superioară. Rețin câteva piese din acest original muzeu: macheta vaporului poștal *Hermod* (1854), primul vapor construit pe șantierul fabricii, desenul, apoi, al motorului de 690 c.v. pentru fregata *Jutlanda* (1858), aceea care a participat la bătălia de la *Helgoland*. Sunt apoi amintite și alte realizări: primul petrolier danez (*Christina*, 1990), iahtul imperial rus *Standart*, vasul de război rus *Bojarin* etc. Contractul, din 1898, cu inginerul Rudolf Diesel a reprezentat momentul hotărâtor în viața întreprinderii (devenite, din 1872,

societate anonimă). Iată mocheta transportorului groelandez *Hans Egede* (1905), apoi a navei – școală *Viking* (1907) sau a primului transatlantic cu motor diesel: *Seelanda* (1812), întâiul dintr-o lungă serie. Printre comenzile onorate de B. et W. se află și navele românești *Transilvania* și *Basarabia*. Ghidul muzeului notează în dreptul *Transilvaniei*: cea mai rapidă navă diesel din lume (în 1938). Astăzi B. et W. și-a lărgit considerabil sfera de acțiune și fabrică acum motoare diesel de tipuri și mărimi variate. Într-o sală special amenajată vizionez un film despre viața întreprinderii. Este, firește, un film-reclamă, însă bine făcut, amuzant. Dl. Knigge se scuză. A văzut filmul de sute de ori. Îl înțeleg foarte bine: nu-i ușor să fii șeful protocolului și să faci zilnic același lucru, să spui, probabil, aceleași fraze și să schimbi aceleași amabilități. Regăsim totuși un limbaj comun: dl Knigge are în realitate o formație umanistă și se interesează îndeaproape de arta greacă și romană. Discuția alunecă și spre alte teme, cum ar fi locul artei în societatea de consum sau pro-

blema tineretului (subiect inevitabil în orice conversație). Cădem de acord că lumea trece astăzi printr-o puternică criză morală. Se rediscută totul, toate valorile acceptate sunt puse sub semnul întrebării. Care să fie etica, filosofia de mâine, aceea care să împace spiritele atât de agitate, nemulțumite, dezamăgite astăzi? Revoluția tehnică n-a liniștit spiritul uman. Abundența de produse nu-i potolesc suspiciunile. Îl aruncă, dimpotrivă, într-un ocean al furturilor. Arta? Arta trăiește în umbra acestei colosale explozii industriale și trăiește, adesea, în chip atât de primejdios! Limbajul ei rămâne neînțeles pentru cei mai mulți. Refugiul este în abstracțiune, în lumea de simboluri inextricabile. E, poate, orgoliul artei, forma de protest, demnitatea ei într-o luptă inegală. Căci omul de pe stradă se oprește cu mai mare plăcere în fața unei vitrine decât să intre într-o expoziție – și este indiscutabil mai ușor și de mai mare utilitate pentru el să cumpere o cămașă decât să vadă, cu aceiași bani, un spectacol.

*

Citesc într-o pagină din *Jurnalul* de Mircea Eliade: „din când în când îmi aduc din nou aminte – și mă trezesc deodată trist, deprimat: nu știu încotro să primesc și să prind curaj. Orice s-ar întâmpla, suntem pierduți. Lumea noastră, lumea mea, e iremediabil condamnată. Dacă n-ar fi decât acest lucru: la fiecare trei ani China își adaugă populația Franței. La începutul secolului XXI, China va reprezenta jumătate din populația globului. În 50-60 de ani, lumea nu va mai arăta aceeași – și nici cultura, nici sensul existenței, nici valorile morale. Evident, pentru că cred în om – nu în *rase* sau *culturi* – nu deznădăjduiesc. Se va naște o altă lume care ar putea fi atât de creatoare și de „interesantă” ca aceea care a început să-și arate chipul în Grecia secolului VII înainte de Christos. Dar nu e mai puțin adevărat că *lumea noastră* va dispărea și poate într-un fel încă și mai tragic decât au dispărut luminile orientului apropiat și ale Greciei. Îmi închipui, bunăoară, Europa locuită de populații asiatice sau africane; oameni inteligenți și cultivați, plimbându-se prin

orașe vechi și ruini fără să le privească, fără să se înțeleagă (așa cum făceau anglo-indienii din Calcutta, trecând în fiecare zi pe lângă templele hinduse, fără să le privească, disprețuindu-le, urându-le...)”.

E fără rost să comentez acest fragment. Poate că alarma este prematură, poate că civilizația noastră va găsi resurse să-și păstreze valorile ei, poate că... Subliniez doar sinceritatea confesiunii, adâncul sentiment de neliniște. L-am trăit și eu în ziua în care am văzut tinerii din Frøstrup lepădând, odată cu veșmintele, și valorile morale în care au fost crescuți. Ideea de viață socială, de dragoste, de decență, discreție, familie le par noțiuni perimate. Ei se îmbrățișează în locuri publice și se întind pe trotuar, sfidând morala părinților. Cât este – încă o dată – revoltă sinceră, inconformism tineresc în această atitudine și câtă debusolare, răătăcire? Citez (din memorie) din însemnările unui moralist neliniștit de acest spectacol obișnuit și în Occident și în America: totuși – spune el – tinerii aceștia ce se îmbracă sumar și se îmbrățișează în locurile publice nu-mi dau sentimentul că se iubesc mai mult și nici că vor fi mai puțin conformiști decât părinții lor!

*

Discut toate aceste chestiuni – acestea și altele – cu Uffe Harder, un tânăr poet din Copenhaga, cultivat, bine informat asupra mișcării poetice europene. Îi citesc câteva poeme într-o revistă de limbă franceză apărută în Canada. Dacă traducerea nu trădează, Uffe Harder este un verlainian trecut prin școlile poetice mai noi. O tristețe fără angoasă, o nostalgie de peisaje luminoase, o privire de sus aruncată lucrurilor. Este căsătorit cu prozatoarea de origine italiană Maria Giacometti, tradusă și la noi... Ne înțelegem ușor, admirăm aceleași valori poetice europene, folosim același limbaj... Petrec o seară minunată în casa lor. Sunt interesați de lumea românească. Încerc să le spun ceva despre acești latini de la Dunăre care, într-o istorie plină de mari accidente, au reușit totuși să-și facă o cultură, o cultură, cu precădere, de poeți. Nu ocolim subiectele dificile. Mă invită să facem, a

Argentina - Mauricio Pettinaroli

doua zi, o discuție la Radio. O discuție, bineînțeles, despre poezie. Accept. A doua zi mă prezint la ora fixată, Uffe Harder mă aștepta deja și înainte de a intra în emisie mă invită să luăm o cafea. Cafea în stil nordic. Adică lungă și moale. Nu zic nimic, o accept. În timp ce discutăm, apare o tânără blondă, absolut splendidă, care-mi întinde un plic. *Un plic pentru mine?* Cine mă cunoaște aici? Plicul conține, în fapt, un cec. Este remunerarea discuției pe care o vom avea. Sunt uluit, nu-mi vine să cred. Cum așa? Atâția bani pentru o discuție care n-a avut încă loc?... După emisiune, intru într-o bancă și retrag banii. E o sumă colosală pentru mine, biet intelectual din Europa de Est. Când ies de la bancă, mă opresc în fața unui magazin de blănuri. Văd în vitrină o haină de piele din capră sălbatică suedeză. Nu ezit. O cumpăr inedit. Banii încasați de la Radio acoperă costurile. Sunt emoționat, sunt mândru, este primul meu succes în societatea de consum...